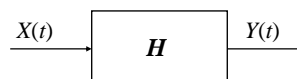
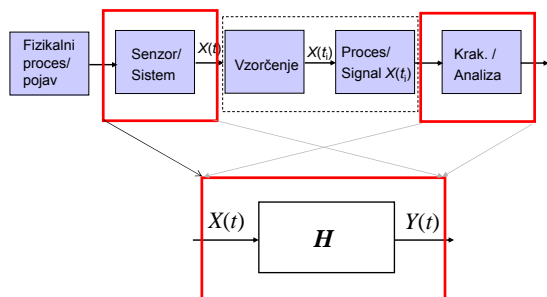

Ponovitev predavanja 12

Mesto linearnih transformacij v eksperimentalnem stavku:

$$Y(t) = \mathbf{H}[X(t)]$$

$X(t)$ .... naključni proces, (vhodni signal), vhodna spremenljivka, vzbujanje sistema

$Y(t)$ ... transformirani NP, (izhodni signal), izhodna spremenljivka, odziv sistema

$\mathbf{H}$ ..... simbolična oznaka za transformacijo oziroma vpliva sistema, (operator)

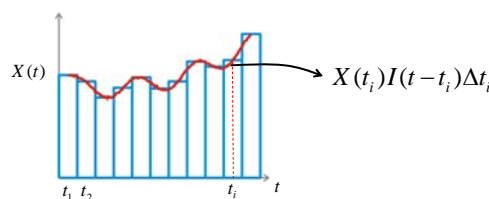
Linearna transformacija zveznega procesa

Odziv $Y(t)$ linearnega sistema je podan z linearno transformacijo vhoda $X(t)$:

$$\begin{aligned} Y(t) &= \mathbf{H}[X(t)] = \mathbf{H}\left[\int X(t')\delta(t-t')dt'\right] \\ &= \int X(t')\mathbf{H}\delta(t-t')dt' = \int X(t')dg(t,t') \\ &= \int X(t')h(t,t')dt' \end{aligned}$$

kjer je:

$$\int X(t')\delta(t-t')dt' = \lim_{\Delta t \rightarrow 0} \sum_i X(t_i)I(t-t_i)\Delta t_i = X(t)$$

$$\delta(t-t')dt' = \lim_{\Delta t_i \rightarrow 0} I(t-t_i)\Delta t_i$$

in:

$$\mathbf{H}[\delta(t-t')dt'] = dg(t,t') = h(t,t')dt'$$

pri tem se $h(t,t')$ imenuje **težnostna ali impulzna odzivna funkcija** sistema $\mathbf{H}$ in opisuje odziv sistema na vzbujanje z impulzno funkcijo δ

Za **linearne časovno neodvisne sistema** je odziv sistema $Y(t)$ podan z:

$$\begin{aligned} Y(t) &= \int X(t')h(t,t')dt' \\ &= \int_{-\infty}^{\infty} X(t')h(t-t')dt' \end{aligned}$$

kjer je:

$$\int_{-\infty}^{\infty} X(t')h(t-t')dt'$$

konvolucijski integral.

Iz izpeljanih izrazov linearnih transformacij za momente odziva smo pokazali da:

1. Linearni časovno neodvisen sistem H pri transformaciji stacionarnega procesa $X(t)$ ohranja njegovo stacionarnost.
2. Za izračun momentov odziva $Y(t)$ v splošnem ne potrebujemo poznati funkcije porazdelitve povezane verjetnosti za spremenljivko Y .

Odziv sistema na harmonično vzbujanje $X(t) = e^{i\omega t}$ je opredeljen z:

$$y(t) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t-t')h(t') dt'$$

$$y(t) = \int_{-\infty}^{\infty} e^{i\omega(t-t')}h(t') dt' = e^{i\omega t} \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega t'}h(t') dt' \\ = e^{i\omega t} H(\omega)$$

kjer je:

$$H(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega t'}h(t') dt'$$

frekvenčna odzivna funkcija sistema.

V splošnem lahko poljubno periodično funkcijo $x(t)$ z osnovno periodo $T_0 = 2\pi/\omega_0$ zapišemo s kompleksno Fourierjevo vrsto:

$$x(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k e^{i\omega_k t}$$

kjer so:

α_k . . . kompleksni Fourierjevi koeficienti.

Na osnovi izraza periodične funkcije $x(t)$ s pomočjo Fourierjeve vrste:

$$x(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k e^{i\omega_k t}$$

ter upoštevanjem linearnosti sistema je odziv sistema na poljubno periodično funkcijo podan z:

$$y(t) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} \alpha_k e^{i\omega_k t} H(\omega_k)$$

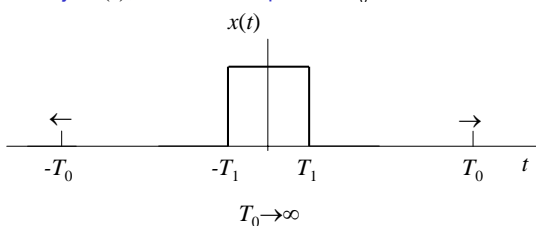
kjer je:

$$H(\omega_k) = \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega_k t'}h(t') dt'$$

frekvenčna odzivna funkcija sistema za ω_k .

Predstavitve neperiodičnih funkcij $x(t)$ – Fourierjeva Transformacija:

Neperiodično funkcijo $x(t)$ predstavimo kot periodično funkcijo $\tilde{x}(t)$, z neskončno periodo $T_0 \rightarrow \infty$.:

Enačbi :

$$H(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} x(t) e^{-i\omega t} dt \\ x(t) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} H(\omega) e^{i\omega t} d\omega$$

predstavljata Fourierjeva integrala oziroma Fourierjevo transformacijo in inverzno Fourierjevo transformacijo .

8.4.3. Primeri uporabe in lastnosti Fourjerjeve transformacije

1.) Frekvenčna odzivna funkcija sistema:

$$\begin{aligned} y(t) &= \int_{-\infty}^{\infty} h(t')x(t-t') dt' \\ &= \int_{-\infty}^{\infty} e^{i\omega(t-t')} h(t') dt' = e^{i\omega t} \int_{-\infty}^{\infty} e^{-i\omega t'} h(t') dt' \\ &= e^{i\omega t} H(\omega) \end{aligned}$$

kjer je :

$$H(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} h(t') e^{-i\omega t'} dt'$$

Fourjerjeva transformacija impulzne odzivne funkcije.

2.) Linearnost Fourjerjeve transformacije

$$x_1(t) \rightarrow X_1(\omega)$$

$$x_2(t) \rightarrow X_2(\omega)$$

$$a_1 x_1(t) + a_2 x_2(t) \rightarrow a_1 X_1(\omega) + a_2 X_2(\omega)$$

3.) Transformacija zakasjenega vhoda

$$x(t) \rightarrow X(\omega)$$

$$x(t-t_0) \rightarrow e^{-j\omega t_0} X(\omega)$$

s substitucijo $t-t_0 = \sigma$

$$\int_{-\infty}^{\infty} x(t-t_0) e^{-j\omega t} dt = \int_{-\infty}^{\infty} x(\sigma) e^{-j\omega(\sigma+t_0)} d\sigma = e^{-j\omega t_0} X(\omega)$$

4.) Zapis funkcije $\delta(t)$ v frekvenčnem prostoru:

$$\int_{-\infty}^{\infty} \delta(t) e^{-i\omega t} dt = e^0 = 1$$

$$\delta(t) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} e^{i\omega t} d\omega$$

5.) Opis transformacije vhoda $x(t)$ v linearnem sistemu:

$$y(t) = \int_{-\infty}^{\infty} h(t')x(t-t') dt'$$

$$Y(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} [h(t')x(t-t')] e^{-i\omega t} dt$$

$$Y(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} h(t') \left[\int_{-\infty}^{\infty} x(t-t') e^{-i\omega t} dt \right] dt'$$

$$Y(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} h(t') e^{-i\omega t'} X(\omega) dt' = H(\omega)X(\omega)$$

$$Y(\omega) = H(\omega)X(\omega)$$

8.4.4 Grafična predstavitev frekvenčne odzivne funkcije

$H(\omega)$ izrazimo v polarni obliki :

$$H(\omega) = |H(\omega)| e^{i\varphi(\omega)}$$

kjer je amplituda:

$$|H(\omega)| = \sqrt{(\Re|H(\omega)|)^2 + (\Im|H(\omega)|)^2}$$

In faza:

$$\varphi(\omega) = \arctan(\Im|H(\omega)| / \Re|H(\omega)|)$$

Grafa amplitude $|H(\omega)|$ in faze $\varphi(\omega)$ imenujemo **Bodejev diagram**.

Amplitudo običajno narišemo kot $20 \log_{10} |H(\omega)|$, čemur ustrezajo enote **decibeli (dB)**:

$$0 \text{ dB} = |H(\omega)| = 1$$

$$20 \text{ dB} = |H(\omega)| = 10$$

za frekvenčno os pa uporabimo logaritsmsko razdelitev.

Primer: Bodejevega diagrama za sistem

$$m\ddot{y} + d\dot{y} + ky = x(t)$$

Za vzbujanje v obliki $x(t) = e^{i\omega t}$ je odziv podan z:

$$y(t) = e^{i\omega t} H(\omega)$$

Frekvenčna odzivna funkcija sistema:

$$H(\omega) = \frac{1}{k - m\omega^2 + id\omega}$$

Frekvenčna odzivna funkcija sistema

$$H(\omega) = \frac{1}{k - m\omega^2 + id\omega}$$

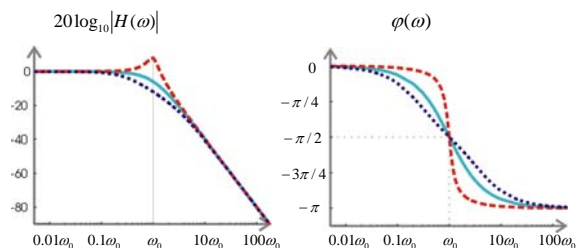
z upoštevanjem:

$$\zeta = d / (2\sqrt{km}) \quad \text{in} \quad \omega_0^2 = k / m$$

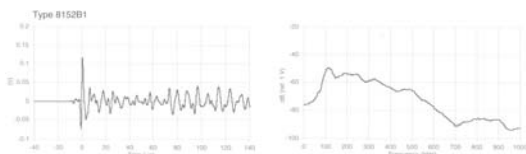
dobi obliko:

$$H(\omega) = \frac{1/m}{\omega_0^2 - \omega^2 + i2\zeta\omega_0\omega}$$

Bodejev diagram za različne koeficiente dušenja:

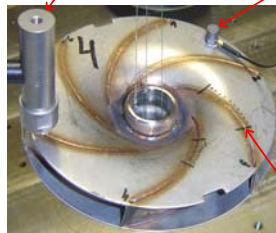
Primer uporaba frekvenčne odzivne funkcije kot karakteristike senzorja.

Primer praktične uporabe frekvenčne odzivne funkcije za zaznavanje napake na zvaru rotorja

Vzbujanje: impulz sile

Odziv: pospešek plošče

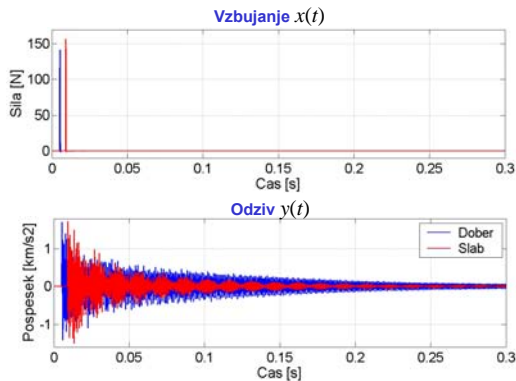

Zgornja stran rotorja

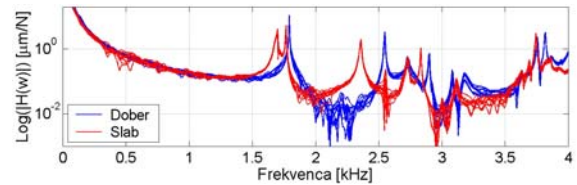
Spodnja stran rotorja

Vzbujevalna sila in odziv:

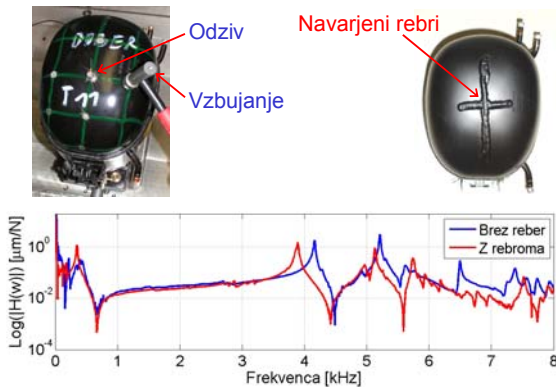

Frekvenčna odzivna funkcija:

$$H(\omega) = \frac{Y(\omega)}{X(\omega)} = \frac{FT(\text{Odziv})}{FT(\text{Vzbujanje})}$$

Uporaba frekvenčne odzivne funkcije za analizo lastnosti ohišja kompresorja

8.5 Spektralna gostota

Statistični momenti naključnih procesov ter njihova linearna transformacija v frekvenčnem prostoru.

$\{x(t)\}$ ... vhodni naključni proces

$\{y(t)\}$ ... izhodni naključni proces

1) Povprečna vrednost:

$$E[y(t)] = E\left[\int_{-\infty}^{\infty} x(t')h(t, t') dt'\right]$$

$$= \int_{-\infty}^{\infty} E[X(t')]h(t, t') dt'$$

za linearne časovno neodvisne sisteme:

$$m_y = m_x \int_{-\infty}^{\infty} h(t-t') dt' = m_x \int_{-\infty}^{\infty} h(z) e^{-i0z} dz$$

$$= m_x H(0)$$

kjer je $H(0)$ odziv sistema na konstantno vzbujanje $\omega_0 = 0$

2) Korelacijska funkcija:

za linearne časovno neodvisne sisteme je:

$$R_{YY}(t_1, t_2) = \iint R_{XX}(t_1 - t_2') h(t_1 - t_1') h(t_2 - t_2') dt_1' dt_2'$$

Z vpeljavo $z_1 = t_1 - t_1'$, $z_2 = t_2 - t_2'$ in $t = t_1 - t_2$ dobimo:

$$R_{YY}(t) = \iint R_{XX}(t - z_1 + z_2) h(z_1) h(z_2) dz_1 dz_2$$

$$R_{YY}(t) = \iint R_{XX}(t - z_1 + z_2) h(z_1) h(z_2) dz_1 dz_2$$

$$= \iint R_{XX}(t - z_1 + z_2) \int H(\omega_1) e^{i\omega_1 z_1} \frac{d\omega_1}{2\pi} \int H(\omega_2) e^{i\omega_2 z_2} \frac{d\omega_2}{2\pi} dz_1 dz_2$$

Integral po času z ima obliko:

$$I = \frac{1}{(2\pi)^2} \iint R_{XX}(t - z_1 + z_2) e^{i\omega_1 z_1 + i\omega_2 z_2} dz_1 dz_2$$

S substitucijo $t' = t - z_1 + z_2$ iz kateri izrazimo z_2 , I razpade na produkt integralov.

$$I = \frac{1}{(2\pi)^2} \iint R_{XX}(t') e^{i\omega_1 z_1 + i\omega_2 (t' - z_1)} dz_1 dt'$$

$$= \frac{e^{-i\omega_2 t}}{(2\pi)^2} \int e^{i(\omega_1 + \omega_2) z_1} dz_1 \int R_{XX}(t') e^{i\omega_2 t'} dt'$$

$$= \frac{e^{-i\omega_2 t}}{2\pi} \delta(\omega_1 + \omega_2) S_{XX}(\omega_2)$$

Pri tem je:

$$S_{XX}(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} R_{XX}(t) e^{i\omega t} dt$$

$$S_{XX}(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} R_{XX}(t) e^{i\omega t} dt$$

imenujemo **spektralna gostota procesa** $\{x(t)\}$.

S tem dobi izraz za korelacijo obliko:

$$R_{YY}(t) = \iint H(\omega_1) H(\omega_2) \frac{e^{-i\omega_2 t}}{2\pi} \delta(\omega_1 + \omega_2) S_{XX}(\omega_2) d\omega_1 d\omega_2$$

ki ga integriramo po ω_1 :

in dobimo:

$$R_{YY}(t) = \frac{1}{2\pi} \int H(-\omega) H(\omega) e^{i\omega t} S_{XX}(\omega) d\omega$$

Zaradi realne procese je $H(-\omega) = H^*(\omega)$, zato sledi:

$$R_{YY}(t) = \frac{1}{2\pi} \int |H(\omega)|^2 e^{i\omega t} S_{XX}(\omega) d\omega$$

$$= \frac{1}{2\pi} \int S_{YY}(\omega) e^{i\omega t} d\omega$$

kjer je:

$$S_{YY}(t) = |H(\omega)|^2 S_{XX}(\omega)$$

spektralna gostota izhodnega procesa $\{y(t)\}$

⇒

Če poznamo močnostni spekter vhoda in izhoda lahko absolutno vrednost frekvenčne prenosne funkcije določimo iz njunega razmerja.

Fizikalni pomen spektralne gostote:

$$S_{XX}(\omega) = \int_{-\infty}^{\infty} R_{XX}(t) e^{-i\omega t} dt$$

Z inverzno transformacijo dobimo:

$$R_{XX}(t) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} S_{XX}(\omega) e^{i\omega t} d\omega$$

Za $t = 0$ je avtokorelacijska funkcija enaka drugemu momentu procesa $\{x(t)\}$, ki predstavlja moč signala $\{x(t)\}$

Kar zapišemo:

$$E[x^2(t)] = R_{XX}(0) = \int_{-\infty}^{\infty} S_{XX}(\omega) \frac{d\omega}{2\pi} = M$$

Pri tem pripišemo komponenti s frekvenco v območju:
 $df = d\omega/2\pi$ okoli frekvence $f = \omega/2\pi$ moč:

$$dM = S_{XX}(2\pi f) df$$

⇒

S_{XX} popisuje gostoto moči dM/df , ki jo komponente s frekvenco f v intervalu širine df prispevajo k celotni moči M signala $x(t)$.

Nekatere splošne lastnosti spektralne gostote:

Soda:

$$S_{XX}(\omega) = S_{XX}(-\omega)$$

Realna:

$$S_{XX}(\omega) = S_{XX}^*(\omega)$$

Pozitivna:

$$S_{XX}(\omega) \geq 0$$

Primer: $S_{XX}(\omega)$ za $\{x(t)\}$ nekoreliran in stacionaren

za $t > 0$:

$$R_{XX}(t) = 0$$

za $t = 0$:

$$R_{XX}(0) = E[x^2(t)] = M \neq 0$$

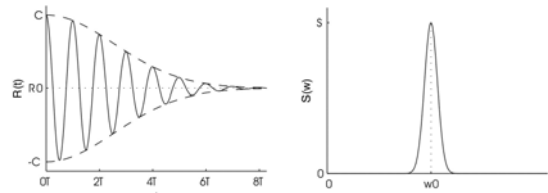
$$\Rightarrow R_{XX}(t) = \text{konst} \delta(t)$$

$$S_{XX}(\omega) = \int R_{XX}(t) e^{i\omega t} dt = \text{konst.} \int \delta(t) e^{i\omega t} dt = \text{konst.} = S_0$$

Primeri $R_{YY}(t)$ in $S_{YY}(\omega)$ in pripadajoči grafi:

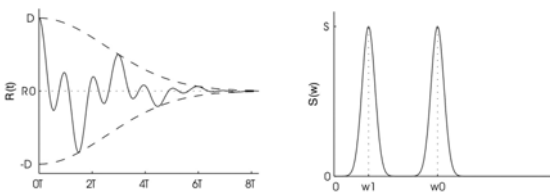
$$R_{YY}(t) = \frac{S_0 e^{-t^2/4c}}{\sqrt{\pi c}} \cos(\omega_0 t)$$

$$S_{YY}(\omega) = S_0 (e^{-c(\omega-\omega_0)^2} + e^{-c(\omega+\omega_0)^2})$$

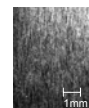
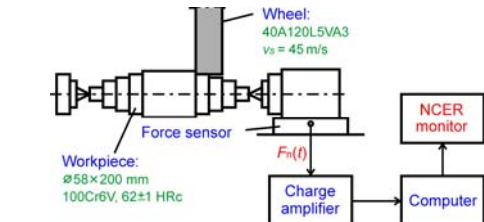

$$R_{YY}(t) = \frac{S_0 e^{-t^2/4c}}{\sqrt{\pi c}} (\cos(\omega_0 t) + \cos(\omega_0 t/3))$$

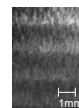
$$S_{YY}(\omega) = S_0 (e^{-c(\omega-\omega_0)^2} + e^{-c(\omega-\omega_0/3)^2}) + S_0 (e^{-c(\omega+\omega_0)^2} + e^{-c(\omega+\omega_0/3)^2})$$

Praktični primer I uporabe spektralne gostote

Brez s.v.v.

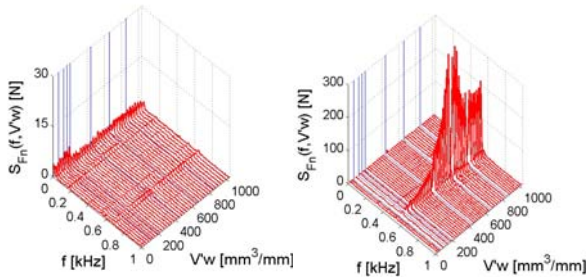

Z s.v.v.

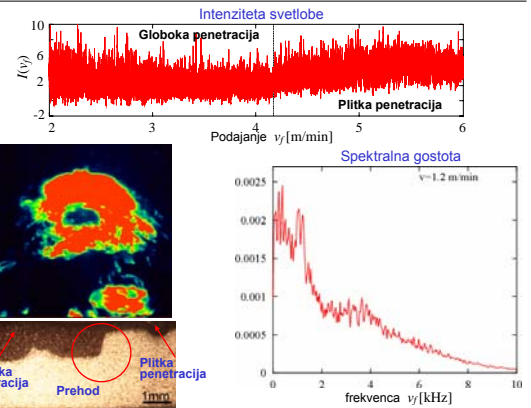
Primeri spektralne gostote F_n

Brez s.v.nihanj

Z s.v. nihanji

Praktični primer II uporabe spektralne gostote

8.6 Križna spektralna gostota

Križna korelacijska funkcija:

$$R_{XY}(t_1, t_2) = E[x(t_1), y(t_2)] = E\left[\int x(t_1)x(t_2)h(t, t_2) dt_2'\right]$$

$$= \int R_{XX}(t_1, t_2')h(t, t_2') dt_2'$$

Za stacionarni proces $t = t_2 - t_1$

$$R_{XY}(t) = \int R_{XX}(t-t')h(t') dt'$$

podaja medsebojno časovno povezavo med vhodnim in izhodnim naključnim procesom.

Križna spektralna gostota je opredeljena z:

$$S_{XY}(\omega) = \int R_{XY}(t) e^{-i\omega t} dt$$

in podaja odvisnost med vhomom in izhodom v frekvenčnem prostoru.

Z upoštevanjem izraza za križno korelacijo sledi:

$$S_{XY}(\omega) = \iint R_{XX}(t-t')h(t')e^{-i\omega t} dt dt'$$

Z zamenjavo $t-t'=z$

$$S_{XY}(\omega) = \iint R_{XX}(z)h(t')e^{-i\omega z - i\omega t'} dt' dz$$

$$S_{XY}(\omega) = H(\omega)S_{XX}(\omega)$$

Če vzbujamo sistem z belim šumom za katerega velja:

$$S_{XX}(\omega) = S_0$$

dobimo:

$$S_{XY}(\omega) = H(\omega)S_0$$

⇒

$H(\omega)$ lahko določimo tako, da izmerimo $S_{XY}(\omega)$ vhodnega belega šuma. V tem primeru je križna korelacijska funkcija:

$$R_{XY}(t) = \int R_{XX}(t-t')h(t') dt'$$

$$= \int S_0 \delta(t-t')h(t') dt' = S_0 h(t)$$

8.7 Koherenčna funkcija

Za analizo vpliva v kolikšni meri je izhodni signal posledica vhodnega signala merimo s koherenčno funkcijo:

$$\gamma^2_{XY}(\omega) = \frac{|S_{XY}(\omega)|^2}{S_{XX}(\omega)S_{YY}(\omega)}$$

Kadar sta X in Y linearno odvisna je:

$$\gamma^2_{XY}(\omega) = \frac{|H(\omega)S_{XX}(\omega)|^2}{S_{XX}(\omega)|H(\omega)|^2 S_{XX}(\omega)} = 1$$

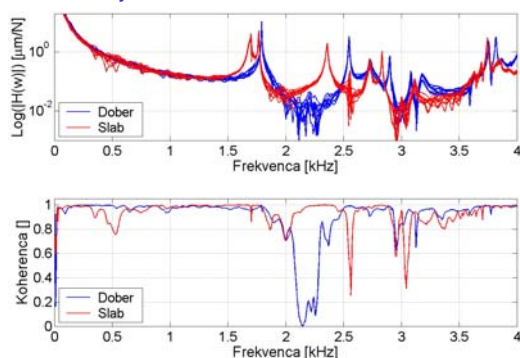
Za nekorelirana signala je $R_{XY}(t) = 0$ in posledično $S_{XY}(\omega) = 0$ ter zato:

$$\gamma^2_{XY}(\omega) = \frac{|S_{XY}(\omega)|^2}{S_{XX}(\omega)S_{YY}(\omega)} = 0$$

Vrednosti med 0 in 1 so lahko posledica naslednjih vzrokov:

- Zveza med X in Y ni linearna
- V meritvah X in Y je prisoten šum
- Na izhod Y poleg vhoda X vplivajo tudi drugi signali

Primer: koherenčna funkcije pri določanju frekvenčne odzivne funkcije za zaznavanje napake na zvaru rotorja.

Teme seminarskih, diplomskih in Prešernovih nalog

1. Analiza vpliva laserskega bliska na ločitev lasersko tvorjene kapljice.
2. Merjenje temperature lasersko tvorjene kapljice.
3. Karakterizacija procesa laserskega tvorjenja kapljice s pomočjo akustične emisije.
4. Vpliv elementov senzorja odbite laserske svetlobe na izhodni signal senzorja.
5. Karakterizacije kvalitete laserskega zvara s pomočjo odbite laserske svetlobe.
6. Avtomatsko zaznavanje poškodb orodja pri izdelovanju industrijskih odpreškov.

7. Eksperimentalne in teoretične raziskave stabilnosti vrtnja.
8. Merjenje prenosne funkcije orodja med rezanjem.
9. Vpliv neuravnoveženja in neenakomerne obrabe orodja na stabilnost freziranja.
9. Zvočna prenosna funkcija ohišja kompresorja za gospodinjne aparate.
10. Geometrijska kompenzacija temperaturnih razlik bloka kompresorja.
11. Adaptivno napovedovanje porabe energentov.
12. Ocenjevanje rizika pri napovedovanju porabe energentov.

Primer: Določitev impulzne odzivne funkcije $h(t)$ sistema

$$\dot{y} + ay = x(t)$$

Najprej določimo frekvenčno odzivno funkcijo $H(\omega)$ za harmonski vhod $x(t) = e^{i\omega t}$. Z upoštevanjem da je:

$$y(t) = H(\omega) e^{i\omega t}$$

sledi:

$$H(\omega)(i\omega + a) = 1$$

$$H(\omega) = \frac{1}{i\omega + a}$$

impulzno odzivno funkcijo $h(t)$ določimo z

1. z inverzno transformacijo :

$$h(t) = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} H(\omega) e^{i\omega t} d\omega = \frac{1}{2\pi} \int_{-\infty}^{\infty} \frac{e^{i\omega t}}{i\omega + a} d\omega$$

2. direktno z integriranjem sistem ob vzbujanju z $\delta(t)$:

za $t < 0$ je $\delta(t) = 0$

Z integriranjem enačbe:

$$\dot{y} + ay = x(t) = \delta(t)$$

Po ozkem intervalu Δt okoli 0 dobimo:

$$\Delta y + \int_{-\Delta t/2}^{\Delta t/2} ay dt = \int_{-\Delta t/2}^{\Delta t/2} \delta(t) dt = 1$$

Za $\Delta t \rightarrow 0$:

$$\int_{-\Delta t/2}^{\Delta t/2} ay dt \rightarrow 0$$

$$\Rightarrow \Delta y = 1 \quad \text{za } t = 0$$

Za $t > 0$:

$$\dot{y} + ay = x(t) = 0$$

Ki ima rešitev:

$$y(t) = Ce^{-at}$$

Za začetni pogoj $y(0)=1$, je $C=1$

$$\Rightarrow h(t) = y(t) = \begin{cases} 0 & \text{za } t < 0 \\ e^{-at} & \text{za } t > 0 \end{cases}$$

